Samenvatting van Cursus 5.3.: Filosofie van de levensloop

Algemeen: *De verstrekte teksten bieden een overzicht van de filosofie van de levensloop en onderzoeken hoe verschillende denkers het begrip "leven" en de evolutie van de werkelijkheid hebben gedefinieerd. Centraal staat het gedachtegoed van de Russisch-orthodoxe filosoof Vladimir Solovjef, die de westerse rede en het romantische denken overstijgt door de menselijke levensloop te verbinden met een religieuze en goddelijke dimensie. Daarnaast worden de opvattingen belicht van historische stromingen zoals het platonisme, de romantiek, het existentialisme en het marxisme, die elk op hun eigen manier de relatie tussen het individu, de kosmos en de geschiedenis duiden. De bronnen bespreken ook de evolutieleer, de rol van wezensvormen en de waarde van het gezonde verstand als fundament voor zowel wetenschappelijke als filosofische kennis.*

1. Inleiding en de Filosofische Bedding van de Levensloop

De cursus Filosofie van de levensloop stelt het menselijk en kosmisch 'leven' centraal in de filosofische studie. De keuze om het leven als uitgangspunt te nemen, sluit aan bij uiteenlopende denkers uit de 19e en 20e eeuw. Zo stelt het Marxisme de maatschappelijke praxis centraal, benadrukt het Existentialisme (onder meer bij Søren Kierkegaard) de menselijke betrokkenheid en geworpenheid binnen een specifieke situatie, en bouwt het Pragmatisme van Charles Sanders Peirce op het experiment en het toetsen van ideeën in het handelen.

Daarnaast bepalen het Vitalisme van Henri Bergson — waarin het leven wordt begrepen als een dynamische verandering (élan vital) en scheppende evolutie die via intuïtie wordt doorgrond — en de Levenshermeneutiek van Wilhelm Dilthey de visie op de mens als een historisch wezen waarvan de geest gekend kan worden door het begrijpen (Verstehen) van zijn levensuitdrukkingen.

2. Begripsbepaling van het Leven en Solovjefs Hiërarchie

Om het begrip 'leven' af te bakenen, onderscheidt de cursus verschillende niveaus van definiëring:

Biologische definitie: Het leven uit zich fenomenologisch in waarneembare fasen zoals ontstaan, groei, voortplanting en dood, stoelend op stofwisseling en uitwisseling met de omgeving. Het vormt een zelfwerkdadige totaliteit die zich onderscheidt van de levenloze stof.

Algemene / Wijsgerige definitie: Wijsgerig wordt het leven gedefinieerd als een in tijd en ruimte gesitueerde totaliteit die gekenmerkt wordt door zelfstandigheid (hupostasis) en duurzaamheid (telos), waarbij afwijkingen van het wezensdoel door een herstelmechanisme worden gecorrigeerd.

Evolutionaire definitie: Binnen het evolutionisme (bij denkers als Herbert Spencer, Henri Bergson, Pierre Teilhard de Chardin en Max Scheler) wordt evolutie gezien als een continue verandering en sublimering van drang naar geest. Maurice Blin voegt hieraan toe dat evolutie vooral bestaat uit het invoeren van niet-herleidbare wezensvormen (morfè).

Bijbels-theologische definitie van Vladimir Solovjef: De Russische denker Vladimir Solovjef stelt een hiërarchie op van stijgende volwaardigheid in vijf trappen:

- Anorganische materie: Kenmerkt zich door louter veranderloos bestaan.
- Plantenrijk: Vertoont onbewust leven en een gerichtheid op licht, warmte en vocht.
- Dierenrijk: Beschikt over zintuiglijk bewustzijn, vrije beweging en een elementair tijdsbesef via herinnering en toekomstverwachting.
- Natuurlijke mensheid: Onderscheidt zich door de menselijke geest (logos) en taal, waarmee zij inzicht heeft in de universele waarheid en maatschappelijke en wetenschappelijke structuren opbouwt.
- Pneumatische mensheid: Het absolute hoogtepunt waarin de mens, via de Godmens Jezus Christus, geroepen is tot de 'vergoddelijking' (theosis) door Gods Geest.

3. Het Gemene Verstand en Platonische Dialectiek

De cursus kent een belangrijke plaats toe aan het 'gemene verstand' (common sense), dat onderscheiden moet worden van het louter 'gezond verstand'. Waar gezond verstand staat voor correct logisch redeneren, duidt het gemene verstand op het geheel van vooropstellingen en de oerlogica die aan alle mensen gemeenschappelijk in aanleg gegeven is. Denkers als Thomas Reid, G.E. Moore en Andrei Amalrik verdedigen het gemene verstand tegenover levensvreemd scepticisme of elitair intellectualisme.

In de Platonische filosofie is filosoferen gericht op zielsvorming (psychagogia) binnen een gemeenschap van denkgenoten (hetairoi). De Platonische dialectiek omvat twee hoofdmethoden:

- *Diëretische en synoptische methode:* Het geordend indelen en samenvatten van begrippen.

- *Hypothetische methode:* Deze bestaat uit synthesis (voorwaartse deductie) en analusis (reductief grondslagenonderzoek, waarbij men zoekt naar de archai of vooropstellingen die een bewering zinnig maken).

Hierbij ontstaat een voortdurende spanning tussen de thesis (het abstracte ideaal) en de hypothesis (de concrete, situatiegebonden feitelijkheid). Platon waarschuwt daarbij voor oppositionalisme: het verabsoluteren van één pool ten koste van de andere.

4. De Stoicheiosis en de Platonische Zielkunde

De stoicheiosis of factorenanalyse ontleedt een totaliteit (een systeem) in haar samenstellende elementen (stoicheia) en vooropstellingen. Hierbij speelt de systechie (sustoichia) — het paarsgewijs tegenover elkaar stellen van begrippen zoals hoger/lager of goed/kwaad — een centrale rol. Deze methode laat toe om existentiële situaties te analyseren, zoals in het werk van Franz Kafka, waar schuld en het godsoordeel (gesera) worden ingezet als verklarende factor voor een absurde existentie.

In de Platonische zielkunde staat de onsterfelijke ziel (psuchè) centraal als het eigenlijke wezen en het levensbeginsel van de mens. Platon formuleert de zielkundige drieledigheid, die op twee manieren wordt verbeeld:

- *Het grote monster* (epithumetikon): Het vegetatieve, begerende deel van de ziel dat gericht is op biologische en materiële behoeftebevrediging (zoals nachtrust, voeding, seksualiteit en bezit).
- *De minder grote leeuw* (thumoeides): Het animale, fiere deel dat gedreven wordt door geldingsdrang, eergierigheid, levensmoed en emoties.
- *De kleine mens* (logistikon / nous): Het humane, redelijke deel dat streeft naar inzicht, waarheid en het schouwen van de ideeën.

De evenwichtige ontplooiing van deze drie zielsdelen uit zich in de vier kardinale deugden: wijsheid (sofia), mannelijke moed (andreia), maat/bezonnenheid (sofrosune), en de overkoepelende totaaldeugd gerechtigheid (dikaiosune / harmonie). Via anamnèsis (herinnering aan de ideeën die de ziel voor de belichaming geschouwd heeft) en catharsis (geestelijke loutering van het zintuiglijke naar het idële) kan de mens stijgen tot de aanschouwing van het Opperste Goede.

5. Sociologie, Culturologie en Geschiedfilosofie

Platons sociologie en politieke filosofie vloeien rechtstreeks voort uit zijn zielkunde. Na de existentiële schok van de terdoodveroordeling van zijn leermeester Socrates onderzoekt Platon de wezensstructuur van de polis. Een

rechtvaardige samenleving berust op een functionele arbeidssplitsing waarbij elke burger een rol vervult die aansluit bij zijn of haar individuele natuur (kata fusin). Verval van de ideale staat leidt via een vaste typologie van staatsvormen (van aristocratie via timocratie, oligarchie en democratie tot tirannie), waarbij telkens een lager zielsdeel de overhand krijgt.

Op het vlak van de culturologie staat de *paideia* (vorming en onderricht) centraal. Het studieprogramma van de bestuurders omvat lichaamsbeweging (gymnastiek), muzische vakken (muziek en literatuur), wiskunde en dialectiek.

Ten slotte kent de Platonische geschiedfilosofie een stuurkundige inslag. De geschiedenis en de kosmos bewegen zich volgens het cyclusmodel van de *cybernetica*: van een geordende oertoestand via een afwijking (overtreding of verval) naar een uiteindelijke boete en herstel. Binnen dit raamwerk wisselwerken het goddelijke voorzienigheidsplan (goddelijke combinatoriek) en de menselijke vrijheid.